

DOI: <https://doi.org/10.59849/2957-3882.2025.2.86>

ƏNDƏLUS ŞAİRLƏRİNİN YARADICILIĞINDA BƏDİİ TƏSVİRLƏR

Orxan MƏMMƏDOV

*AMEA akad.Z.M.Bünyadov adına Şərqşünaslıq
İnstitutu, dissertant, Azərbaycan
e-mail: orxanmammadov2024@gmail.com*

Daxilolma tarixi: 11.11.2025

Düzəliş tarixi: 24.11.2025

Nəşrə təsdiq tarixi: 28.11.2025

XÜLASƏ

Məqalədə orta əsr ərəb-müsəlman ədəbiyyatının mühüm istiqamətlərindən biri olan Əndəlus poeziyasında bədii obrazların yaranma prinsipləri, onların funksional və estetik xüsusiyyətləri geniş şəkildə araşdırılır. Əndəlus poeziyası Şərq və Qərb arasında yaranmış mədəni mühitin məhsulu olduğundan, burada klassik ərəb poetik ənənəsi ilə yanaşı, yerli zövq, təbiətə münasibət və müəyyən mənada Qərbdə kök salmış İslamın intellektual atmosferi öz əksini tapmışdır. Bu zəngin mühit bədii obrazların çoxlaylı, simvollara əsaslanan, emosional və fəlsəfi çalarlarla zəngin formalaşmasına şərait yaratmışdır.

Tədqiqatda müqayisə, metafora, rəmz və 拟 cisimləndirmə kimi bədii vasitələrin məzmunu və istifadəsi ayrıca qiymətləndirilir. Şairlər bu vasitələrlə təbiətin müxtəlif elementlərini — işıq, su, bağ, külək, çiçəkləmə motivlərini — həm real təsvir, həm də məcazi mənə daşıyan obrazlara çevirirlər. Eyni zamanda sevgi lirikasında insan duyğularının dərinliklərini ifadə edən incə poetik detallar, sufi poeziyasında isə ruhani yüksəliş və mənəvi kamillik ideyaları xüsusi şəkildə ön plana çıxır.

Kordova, Sevilya, Qranada və digər Əndəlus şəhərlərinin poetik məkan kimi təqdim edilməsi məqalədə mühüm tədqiqat istiqamətlərindən biridir. Bu şəhərlər bəzən ideal harmoniyanın simvolu, bəzən isə şairin daxili dünyasının güzgüsü kimi təqdim olunur. İbn Zeydun, İbn Xafacə, Vəlladə bint əl-Mustakifi və İbn Ərəbi kimi ərəb klassiklərinin yaradıcılığı nümunəsində göstərilir ki, bədii obrazlar təkcə estetik məqam deyil, həm də fəlsəfi təfəkkürün, emosional dərinliyin və sufi dünyagörüşünün təəcəssümüdür.

Açar sözlər: Əndəlus poeziyası, bədii təsvir, təşbeh, istiarə, məhəbbət lirikası, təbiət obrazları, ürfani poeziya

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОБРАЗЫ В ТВОРЧЕСТВЕ АНДАЛУССКИХ ПОЭТОВ**Орхан МАМЕДОВ**

*Институт востоковедения им. академика З.М.Буниятова,
НАНА, диссертант, Азербайджан
e-mail: orxanmammadov2024@gmail.com*

Дата поступления: 11.11.2025

Дата исправления: 24.11.2025

Дата утверждения к публикации: 28.11.2025

АННОТАЦИЯ

В статье подробно исследуются художественные образы в творчестве андалусских поэтов, что рассматривается как важнейший этап развития арабо-мусульманской литературы Средневековья. Андалусская поэзия формировалась в уникальной культурной среде, где пересекались традиции Востока и Запада, благодаря чему возникла неповторимая система образов, сочетающая классическую арабскую поэтику, местные элементы и новаторские художественные решения.

Особое внимание уделяется анализу таких выразительных средств, как сравнение, метафора, символ и олицетворение. Эти средства позволяли поэтам не просто описывать картины природы, но и наполнять их философскими и эмоциональными смыслами. Мотивы света, воды, сада, ветра и цветущей природы приобретают многозначный характер: они одновременно служат реалистическим описанием и метафорой духовного состояния, любви, тоски или мистического озарения.

В статье рассматривается также поэтизация городского пространства. Такие города, как Кордова и Севилья, предстают в поэзии не только как культурные центры, но и как символы гармонии, красоты и интеллектуального расцвета. Через образы города поэты раскрывают собственные переживания и отражают динамику эпохи.

Отдельное место занимает анализ творчества Ибн Зейдуна, Ибн Хафаджи, Валлады бинт аль-Мустакифи и Ибн Араби. Их произведения демонстрируют глубокое владение образной системой и способность превращать поэтический текст в пространство духовного поиска. Делается вывод, что художественные образы андалусской поэзии выполняют эстетическую, эмоциональную и философско-мировоззренческую функции, формируя целостное представление о внутреннем мире эпохи.

Ключевые слова: *Андалусская поэзия, художественный образ, сравнение, метафора, любовная лирика, образы природы, суфийская поэзия*

ARTISTIC IMAGERY IN THE WORKS OF ANDALUSIAN POETS

Orkhan MAMMADOV

*Institute of Oriental Studies named after acad. Z.M.Bunyadov
of ANAS, doctoral student, Azerbaijan
e-mail: orxanmammadov2024@gmail.com*

Date of submission: 11.11.2025

Date of revision: 24.11.2025

Date of acceptance for publication: 28.11.2025

ABSTRACT

The article offers an in-depth analysis of artistic imagery in the works of Andalusian poets, emphasizing its significance within the broader development of medieval Arab-Islamic literature. Andalusian poetry emerged in a unique cultural environment shaped by the interaction of Eastern and Western traditions. This intersection produced a distinctive poetic system that blends classical Arabic aesthetics with local sensibilities and innovative literary approaches.

Particular attention is devoted to literary devices such as simile, metaphor, symbol and personification. Through these techniques, poets were able not only to depict natural scenery but also to encode complex emotional, philosophical and spiritual meanings. Motifs of light, water, gardens, wind and blossoming nature acquire multilayered significance: they represent both observable reality and symbolic reflections of love, longing, inner harmony or mystical enlightenment.

The article also examines the poetic transformation of urban space. Cities like Córdoba and Seville appear in poetry as more than cultural hubs; they become symbols of beauty, intellectual refinement and spiritual balance. Through the image of the city, poets' express personal emotions while simultaneously capturing the essence of the Andalusian cultural landscape.

A separate section is devoted to the contributions of Ibn Zaydun, Ibn Khafaja, Wallada bint al-Mustakafi and Ibn Arabi. Their works illustrate a sophisticated mastery of imagery and the ability to convert poetic text into a medium of spiritual reflection and philosophical inquiry. The study concludes that artistic imagery in Andalusian poetry fulfills aesthetic, emotional and worldview-forming functions, offering a comprehensive depiction of both the artistic and inner spiritual horizons of the era.

Keywords: *Andalusian poetry, artistic imagery, simile, metaphor, love lyrics, nature images, mystical poetry*

Giriş

Əndəlus ədəbi mühiti orta əsrlər İslam sivilizasiyasının Qərb dünyasında formalaşdırdığı ən mühüm mədəni laboratoriyalardan biri kimi çıxış etmiş və burada yaranan poeziya özünün obrazlılıq sistemi, estetik düşüncə tərzini və bədii təsvirlərin zənginliyi ilə həm klassik ərəb poeziyası daxilində, həm də ümumiyyətlə dünya ədəbiyyatı kontekstində xüsusi mərhələ təşkil etmişdir. Əndəlus şairlərinin yaradıcılığında bədii təsvirlər yalnız poetik bəzək elementi kimi deyil, bütöv bir estetik düşüncə sisteminin əsas struktur elementi kimi çıxış etmiş, təbiət, insan, sevgi, zaman, ölüm, ilahi həqiqət kimi anlayışlar məhz obrazlı təfəkkür vasitəsilə təqdim olunmuşdur. Bu poeziyanın formalaşdığı tarixi-siyasi mühitin mürəkkəbliyi, Əndəlusun çoxmillətli etnik quruluşu, ərəb, bərbər, roman, yəhudi, vestqot mədəni elementlərinin sintezi burada yaranan bədii düşüncənin də çoxqatlı və çoxsəsliliyə əsaslanan xarakter almasına şərait yaratmışdır. Ərəblərin VIII əsrin əvvəllərində İspaniyanı fəth etməsi ilə başlayan yeni mədəni mərhələdə Şərqlin poetik ənənələri Qərb təbiət mühiti və estetik zövqü ilə birləşərək tamamilə yeni tip poeziya yaratmışdır ki, bu poeziyanın əsas müəyyənedici keyfiyyətlərindən biri məhz bədii təsvirlərin funksional, semantik və estetik baxımdan misilsiz inkişafı olmuşdur.

Əndəlus poeziyasının ilkin mərhələsində bədii təsvirlər hələ klassik ərəb şeirinin səhraya əsaslanan obraz sistemini daşsa da, zaman keçdikcə İspaniya təbiətinin fərqliliyi, yaşıllıqla zəngin landşaftı, çayları, bağları, limon və narıncı ağacları, dəniz mənzərələri və şəhər mədəniyyəti bu təsvir sistemini köklü surətdə dəyişdirmişdir. Klassik ərəb poeziyasında əsas yer tutan səhravi motivlər – qum, günəş, köç, tərk edilmiş obalar Əndəlus mühitində bağ-bostan, su hövzələri, dəniz, dağ, şəhər, saray və məclislər kimi yeni bədii obyektlərlə əvəzlənmişdir. Bu dəyişiklik yalnız mövzu rəngarəngliyi yaratmamış, eyni zamanda təşbeh və istiarələrin semantik bazasını da zənginləşdirmişdir. Əndəlus şairlərinin təbiət təsvirlərində su elementi xüsusilə mühüm yer tutur; çaylar zamanın axıcılığına, sevginin davamlılığına, həyatın təzələnməsinə işarə edən universal simvola çevrilir. Dağlar məğrurluğun, dəyişməzliyin və sükutun ifadəsi kimi təqdim olunur, bağlar isə estetikanın, fani gözəlliyin, zövq aləminin simvolik modelinə çevrilir. Bütün bu elementlər klassik ərəb vəsfinin Əndəlus variantında bədii təsvirin əsas daşıyıcı strukturunu təşkil etmişdir.

Əndəlus şairlərinin yaradıcılığında bədii təsvirlərin əsas qaynaqlarından biri də məhz vəsf janrıdır. Vəsf klassik ərəb poeziyasında mövcud olsa da, Əndəlus mühitində o tamamilə yeni semantik çalar qazanmışdır. Əgər Şərq poeziyasında vəsf daha çox səhraya, atlara, döyüş səhnələrinə, sərt təbiət münasibətlərinə əsaslanırdısa, Əndəlus vəsfi şəhər mədəniyyəti, musiqi, bağlar, su elementləri, gəzintilər, sosial həyat və estetik zövq üzərində qurulmuşdur. Bu janrdə təşbeh və istiarələr son dərəcə yumşaq, plastiki və vizual xarakter almışdır. Məsələn, axan su gümüşü xəncərə, gecə səması qara ipəyə, ulduzlar səpələnmiş mirvarilərə, səhər şəfəqləri isə qızıl taclara bənzədilir. Bu təşbehlər sadəcə poetik bəzək deyil, eyni zamanda Əndəlus insanının dünyanı qavrama formasını, estetik idealını, gözəllik anlayışını dəqiq əks etdirən idrak modelidir.

I. Bədii təsvirlərin təzahür etdiyi mühüm sahələr

Bədii təsvirlərin ən güclü şəkildə təzahür etdiyi sahələrdən biri də Əndəlus məhəbbət lirikasında müşahidə olunur. İbn Zeydun və Vallada bint Mustəkfı arasında formalaşan poetik məktublaşma, qəzəl janrının Əndəlus variantında necə yüksək estetik mərhələyə çatdığını aydın nümayiş etdirir. Bu qəzəllərdə sevilənin gözəlliyi klassik ərəb təşbehləri ilə yanaşı, Əndəlus təbiətindən götürülmüş yeni obrazlar vasitəsilə təqdim olunur. Sevilənin gözləri təkəcə ceyrana deyil, həm də dağ bulağına, dəniz dalğasına, göy üzünü işığına bənzədilir. Onun saçları gecənin qaranlığı ilə deyil, bəzən bahar axşamının kölgəsi ilə müqayisə edilir. Sevgilinin siması bəzən bədr (dolunay), bəzən açılmış nar çiçəyi obrazı ilə təqdim olunur. Bu təsvirlər sevginin yalnız ehtiras deyil, estetik harmoniya, ruhani gözəllik və həyat zövqü kimi dərk edildiyini göstərir.

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirlər yalnız dünyəvi sevgi və təbiət mövzusu ilə məhdudlaşmır, həm də fəlsəfi və irfani poetikanın əsas ifadə vasitəsinə çevrilir. Xüsusilə İbn Ərəbi yaradıcılığında ilahi eşqin məcazi eşq obrazları vasitəsilə təqdim edilməsi bədii təsvirin simvolik imkanlarının son

həddinə qədər genişləndirildiyini göstərir. Onun «Tərcümani-əşvaq» toplusunda zahirən qadın gözəlliyinə, aşiqin iztirabına həsr edilmiş kimi görünən təsvirlər əslində ilahi təcəlli ideyasının poetik forması kimi çıxış edir. Burada qadın gözəlliyi Allahın təzahürü, baxışlar ilahi nur, ayrılıq isə insanla həqiqət arasındakı mənəvi məsafənin ifadəsidir. Bu mənada Əndəlus irfani poeziyasında bədii təsvir həm estetik, həm metafizik, həm də simvolik funksiya daşıyır.

Əndəlus poeziyasında muvaşşah və zəcəl janrlarının yaranması ilə bədii təsvirlər yeni ifadə müstəvisinə çıxmışdır. Klassik əruz sistemindən qismən uzaqlaşan bu janrlarda obrazlılıq daha sərbəst, xalq dilinə yaxın, musiqi ilə birbaşa bağlı formalar almışdır. Xüsusilə zəcəldə bədii təsvirlər canlı danışıq dili, dialekt sözlər və gündəlik həyat mənzərələri üzərində qurulduğundan poeziya daha realist, daha dinamik və daha sosial xarakter almışdır (Bürgel, 1997). Burada bazar səhnələri, məclislər, gəzintilər, şəhər həyatının müxtəlif epizodları birbaşa vizual təsvirlərlə təqdim olunur və bu təsvirlər artıq yalnız yüksək poetik dairələrin deyil, xalq şüurunun da estetik modelini əks etdirir.

Əndəlus şairlərinin bədii təsvir sistemində xüsusi yer tutan istiqamətlərdən biri də zaman və fanilik mövzusunun poetik ifadəsidir. Zaman axan çaya, insan ömrü küləkdə sovrulan yarpağa, dünya aldadıcı kölgəyə, həyat isə səhər dumanına bənzədilir. Bu təşbehlər bir tərəfdən klassik ərəb hikmət poetikasının davamı olsa da, digər tərəfdən Əndəlus mühitində daha zərif, daha estetik və daha emosional çalar qazanır. Burada fanilik qorxulu bir fəlakət kimi deyil, həyatın təbii harmoniyasının tərkib hissəsi kimi təqdim olunur. Bu da Əndəlus poeziyasının ümumi həyatsevər, estetik nikbin ruhu ilə bilavasitə bağlıdır.

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirlərin strukturunda təşbih və istiarə ən məhsuldar poetik fiqurlar kimi çıxış edir. Xüsusilə təşxis-istiarələr – cansız varlıqlara insani xüsusiyyətlərin verilməsi geniş yayılmışdır. Dağlar düşünür, çaylar danışıq, gecə pıçıldayır, səhər gülümsəyir. Bu üsul təbiəti canlı bir varlıq kimi təqdim edir və insanla kosmos arasında metafizik bir yaxınlıq yaradır. Bu da Əndəlus insanının dünyanı bütöv və harmonik sistem kimi qavramasının poetik əksidir.

Əndəlus şairlərinin yaradıcılığında bədii təsvirlərin sosial funksiyası da diqqətəlayiqdir. Saray həyatının dəbdəbəsi, məclislər, musiqi, şərab məclisləri, zövq və əyləncə səhnələri xüsusi obrazlılıqla təsvir olunur. Bu təsvirlər yalnız fərdi estetik zövqü ifadə etmir, eyni zamanda cəmiyyətin həyat tərzini, sosial iyerarxiyasını, şəhər mədəniyyətinin strukturunu da açır. Şərab bəzən sevincin, bəzən unutmağın, bəzən azadlığın simvoluna çevrilir (Chejne, 1974). Məclis təsvirləri ictimai ünsiyyətin estetik modelini yaradır.

Bütün bu xüsusiyyətlər göstərir ki, Əndəlus poeziyasında bədii təsvir sadəcə ədəbi texnika deyil, bütöv bir dünyagörüşünün poetik infrastrukturudur. O, estetik idealı formalaşdırır, fəlsəfi düşüncəni ifadə edir, sosial münasibətləri əks etdirir, insanın daxili aləmini açır və ilahi həqiqət ideyasını simvolik müstəvidə təqdim edir. Bu mənada Əndəlus şairlərinin yaradıcılığında bədii təsvirlər həm klassik ərəb poetikasının davamı, həm də Qərb estetik düşüncəsinin ilkin qaynaqlarından biri kimi çıxış edir və dünya ədəbiyyatı tarixində spesifik, unikal mərhələ təşkil edir (Garcia, 1961).

II. Estetik şüurun təsiri

Əndəlus şairlərinin yaradıcılığında bədii təsvirlərin formalaşmasına təsir edən əsas amillərdən biri də bu mədəni mühitdə formalaşmış çoxqatlı estetik şüur idi. Burada ərəb-islam poetik ənənəsi, yerli roman mədəniyyətinin vizual dünyagörüşü, xristian və yəhudi estetik düşüncə elementləri üzvi şəkildə qovuşmuş, nəticədə poetik obraz sistemi yalnız Şərq deyil, həm də Qərb duyumunun xüsusiyyətlərini özündə cəmləmişdir. Məhz bu səbəbdən Əndəlus poeziyasında bədii təsvirlər təkcə sözün ornamental yükünü artırmır, həm də müxtəlif mədəni kodların sintez nöqtəsinə çevrilir. Bir tərəfdən klassik ərəb təşbehləri, digər tərəfdən isə Aralıq dənizi mədəniyyətinə xas rənglər, işıq, su, şəhər dinamizmi poetik təsvirlərin əsas strukturunu müəyyənləşdirir. Bu poeziyada işıq yalnız fiziki hadisə deyil, həm də biliyin, ilahi nurun, gözəlliyin simvoludur; su yalnız fiziki axın deyil, zamanın, sevginin və həyatın metafizik hərəkətidir.

Əndəlus şeirində bədii təsvirlərin mühüm funksiyalarından biri də emosional-psixoloji vəziyyətin təqdimidir (İbn Zaydun, 2008). Klassik ərəb poeziyasında hissələrin ifadəsi daha çox qəhrəmanlıq, fəxr, kədər və mərsiyə üzərində qurulurdusa, Əndəlus poeziyasında insanın daxili aləmi, incə duyğuları, romantik həyəcanları daha ön plana çəkilir. Bu mənada bədii təsvir psixoloji vəziyyətin ayrılmaz komponentinə çevrilir. Məsələn, ayrılıq motivi tək-cə bir faktın bildirilməsi kimi deyil, solan bağ, quruyan bulaq, sönən ulduz, dağılmış yuva kimi çoxqatlı obrazlarla təqdim olunur. Sevinç isə açılan çiçək, bahar yağışı, gülümsəyən səhər, parlayan çay suları ilə paralelləşdirilir. Bu təsvirlər insan ruhunun və təbiətin eyni harmonik sistemin tərkib hissəsi kimi dərk edildiyini göstərir.

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirin mühüm istiqamətlərindən biri də şəhər mədəniyyətinin poetik inikasidir. Klassik ərəb poeziyası əsasən səhra həyat tərzinin poetikasına söykəndiyi halda, Əndəlus poeziyası şəhəri estetik obyektə çevirir. Kordova, Seviliya, Qranada, Toledo kimi şəhərlər tək-cə coğrafi məkan deyil, eyni zamanda poetik obraz, estetik ideal, mədəniyyət simvolu səviyyəsinə qaldırılır. Sarayların mərmər sütunları, fəvvarələr, bağçalar, mozaikalı hovuzlar, zərif memarlıq elementləri şeirlərin təsvir dünyasında geniş yer tutur. Şairlər şəhəri bəzən sevilən qadın obrazı ilə eyniləşdirir, onun gözəlliyini qadın incəliyi ilə təqdim edir, şəhərlərin küçələri, meydanları, məclisləri emosional fon yaradan əsas vizual təbəqəyə çevrilir.

Əndəlus poeziyasında qadın obrazının bədii təsviri də xüsusi estetik mərhələ təşkil edir (İbn Arabi, 2005). Klassik ərəb qəzəlində qadın daha çox idealizə olunmuş məhəbbət obyektini kimi təqdim edildiyi halda, Əndəlus şeirində qadın həm ideal, həm də real varlıqdır. Onun davranışı, danışığı, gülüşü, baxışı, məclisdəki halı canlı bədii detallar vasitəsilə təsvir edilir. Xüsusilə Vallada bint Mustəfkə kimi qadın şairələrin iştirakı bu poetik sistemə yeni psixoloji və estetik çalarlar əlavə etmişdir. Burada qadın artıq tək-cə təsvir olunan obyekt deyil, təsvir edən subyektə çevrilir və bədii təsvirin semantik yükü daha da genişlənilir.

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirlərin mühüm qatlarından biri də musiqi ilə əlaqəli olmalarıdır. Xüsusilə muvəşşah və zəcəl janrlarında şeir musiqi ilə üzvi şəkildə bağlandığından, təsvirlər də səs, ritm, melodik axın üzərində qurulur. Burada bədii təsvir yalnız vizual deyil, həm də akustik xarakter daşıyır. Bülbül səsi, ud simlərinin titrəyişi, su xovuzlarının pıçiltısı, məclis şənliyinin səs-küyü poetik təsvirin ayrılmaz komponentinə çevrilir (Khavaja, 2010). Bu da Əndəlus poeziyasını yalnız oxunan deyil, eyni zamanda dinlənən estetik sistemə çevirir.

Əndəlus şairlərinin yaradıcılığında bədii təsvirlərin siyasi məzmun daşıyan formaları da diqqətə layiqdir. Zaman-zaman dövlət başçılarına həsr olunan mədhiyyələrdə hökmdar obrazı günəşə, aslana, dənizə, dağa bənzədilir. Bu təşəbbülər siyasi hakimiyyətin ilahiləşdirilməsi funksiyasını daşıyır. Hökmdarın ədaləti yağışa, mərhəməti kölgəyə, gücü isə sarsılmaz qayaya bənzədilir. Bu təsvirlər bir tərəfdən klassik ərəb siyasi poetikasının davamı olsa da, digər tərəfdən Əndəlus mühitinin vizual zənginliyi ilə yeni semantik qatlar qazanır.

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirin digər mühüm sahəsi də ölüm və fanilik motivlərinin poetik təqdimidir (Monroe, 1989). Mərsiyə janrında ölüm tək-cə fiziki yoxluq kimi deyil, kosmik bir prosesin tərkib hissəsi kimi təqdim olunur. Günəşin batması, ulduzun sönməsi, payızın gəlməsi, bağların solması ölümün müxtəlif poetik ekvivalentlərinə çevrilir. Bu təsvirlər həm kədərli, həm də fəlsəfi xarakter daşıyır. Burada insan ömrünün qısalığı, dünyanın dəyişkənliyi, zamanın amansız axını poetik obrazlar vasitəsilə oxucuya çatdırılır.

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirlərin strukturu yalnız fərdi obrazlar səviyyəsində deyil, bütöv poetik sistem səviyyəsində də təzahür edir. Şeir bütövlükdə metaforalar üzərində qurula bilər. Məsələn, bütöv bir qəzəl ayrılıq metaforasının müxtəlif təbiət obrazları vasitəsilə inkişaf etdirilməsi prinsipi üzərində qurulur. Bir beyt bağçanın solması ilə başlayır, növbəti beyt çayın bulanması ilə davam edir, daha sonra səmanın tutulması, ulduzun sönməsi ilə kulminasiyaya çatır. Beləliklə, bədii təsvir ardıcıl metaforik şəbəkə yaradır və şeirin semantik yükünü çoxqatlı hala gətirir.

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirlərin mühüm xüsusiyyətlərindən biri də onların dinamik xarakter daşmasıdır. Təsvirlər statik deyil, hərəkətlidir. Su axır, külək əsir, çiçəklər açılır, ulduzlar

sürüşür, gecə çəkilir, səhər doğur. Bu dinamiklik Əndəlus poeziyasına xüsusi həyatilik gətirir və oxucunu hadisələrin birbaşa iştirakçısına çevirir. Bu poeziyadakı təsvirlər yalnız baxılan deyil, sanki yaşanan obrazlardır (Menocal, 2002).

Əndəlus şairlərinin bədii təsvir sistemi ilə bağlı mühüm məsələ də onların dil qatının zənginliyidir. Şairlər klassik ərəb poetik leksikası ilə yanaşı, yerli dialekt sözlərindən, roman dillərindən keçən ifadələrdən də istifadə etmişlər. Bu, xüsusilə zəcəl janrında açıq şəkildə görünür. Dilin bu çoxqatlılığı bədii təsvirlərin semantik spektrini genişləndirir, obrazların daha real, daha canlı və daha sosial xarakter almasına şərait yaradır. Bu baxımdan Əndəlus poeziyası yalnız saray poetikası deyil, həm də xalq həyatının poetik ifadəsinə çevrilir.

Nəticə

Əndəlus poeziyasında bədii təsvirlərin inkişafı bütövlükdə ərəb poeziyasının təkamül prosesinə də ciddi təsir göstərmişdir. Muvaşşah və zəcəl vasitəsilə əldə edilən forma sərbəstliyi, qafiyə və vəzn sisteminin qismən dağılması obrazlılığın sərbəst inkişafına, poetik təsvirlərin daha çevik və daha musiqili formada qurulmasına imkan yaratmışdır. Bu proses sonradan həm Şimali Afrika poeziyasına, həm də Avropa trubadur poeziyasına dolayı yollarla təsir göstərmişdir.

Bütün bu faktlar göstərir ki, Əndəlus şairlərinin yaradıcılığında bədii təsvirlər yalnız estetik kateqoriya deyil, həm də tarixi, sosial, psixoloji, fəlsəfi və metafizik anlam daşıyan çoxfunksiyalı poetik sistemdir. Bu təsvirlər vasitəsilə Əndəlus insanı dünyanı dərk etmiş, sevmiş, ağlamış, sevinmiş, düşündüyü kimi ifadə etmiş və zamanın fəvqündə dayanan universal bədii dəyərlər yaratmışdır. Məhz bu səbəbdən Əndəlus poeziyası təkcə ərəb ədəbiyyatının deyil, bütövlükdə dünya ədəbiyyatının ən yüksək obrazlılıq məktəblərindən biri kimi qəbul edilir və onun bədii təsvir sistemi bu gün də poetik düşüncə üçün tükənməz estetik mənbə olaraq qalır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

- Bürgel, J. C. (1997). *The Feather of the Simurgh: The "Licit Magic" of the Arts in Medieval Islam*. New York, NY: New York University Press.
- Chejne, A. G. (1974). *Muslim Spain: Its History and Culture*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- García Gómez, E. (1961). *Poemas arábigo-andaluces*. Madrid, Spain: Espasa-Calpe.
- Ibn Arabi. (2005). *Tarjumān al-Ashwāq* (R. Nicholson, Trans.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Ibn Zaydun. (2008). *Dīwān Ibn Zaydūn* (Critical ed.). Beirut, Lebanon: Dār Şādir.
- Khafaja, I. (2010). *Dīwān Ibn Khafāğa al-Andalusī*. Beirut, Lebanon: Dār al-Kutub al-‘Ilmiyya.
- Menocal, M. R. (2002). *The Ornament of the World: How Muslims, Jews, and Christians Created a Culture of Tolerance in Medieval Spain*. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Monroe, J. T. (1989). *The Art of Badī‘ az-Zamān al-Hamadhānī as Picaresque Narrative*. Beirut, Lebanon: American University of Beirut.